

Vágnerová, Marta

K systému větných členů v ruštině a češtině se zaměřením na synkretické jevy

Новая русистика. 2021, vol. 14, iss. 2, pp. 71-73

ISSN 1803-4950 (print); ISSN 2336-4564 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/NR2021-2-6>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144518>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

<https://doi.org/10.5817/NR2021-2-6>

K systému větných členů v ruštině a češtině se zaměřením na synkretické jevy

SLOVÁK, V.: *Synkretizmus větných členů v ruštině a češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. 166 s. ISBN 978-80-244-5617-1.

Ve vydavatelství Filozofické fakulty UP byla v roce 2020 vydána zajímavá a přínosná monografie mladého rusisty Václava Slováka z oblasti syntaxe ruského a českého jazyka. Jedná se o důkladně zpracovanou publikaci, jejímž základem je autorova úspěšně obhájená dizertační práce. Je tematicky aktuální, materiálově velice bohatá, založená na pečlivém studiu odborné literatury.

Lingvistická teorie synkretizmu je poměrně nová. V ruské lingvistické tradici její počátky spadají do 60. let 20. století, v české lingvistické tradici byla dosud využívána víceméně jen k popisu pádového synkretizmu. K jejímu využití pro komparativní studium ruštiny a češtiny byl dán podnět v roce 2014, kdy na UP v Olomouci byla vydána monografie *Синкретизм и полифункциональность в языке* (L. Vobořil a kol.). V dalším roce pak byl srovnávací výzkum jevů synkretizmu ve slovanských jazycích na všech úrovních jazykového systému vyhlášen jako tematický okruh pro jednu ze sekcí 23. ročníku mezinárodní vědecké konference Olomoucké dny rusistů a poté byla vydána kolektivní monografie na toto téma.

Předmětem zkoumání předkládané monografie jsou synkretické jazykové jednotky, tedy, jak autor sám uvádí na s. 8, „*znaky s asymetrií formy (označujícího) a významu (označovaného) na gramatické rovině jazykového systému a funkční využití těchto jednotek v jazyce*“ [SLOVÁK 2020, 8], konkrétně synkretické jevy v systému větných členů v ruštině a češtině. Pro svůj badatelský výzkum si autor stanovil šest hlavních cílů a na jejich základě metodologicky rozčlenil svoji práci do pěti hlavních celků. V první (*Synkretizmus*) a druhé (*Systém větných členů v ruštině a češtině*) kapitole autor osvětluje pojmy a teoretické otázky bezprostředně spjaté s tématem této práce. Zkoumá především možné významy termínu *synkretizmus*, analyzuje jeho vztahy k blízkým pojmům, s nimiž bývá synkretizmus někdy směřován a které pojí se synkretizmem asymetrie jazykového znaku, podává zevrubný výklad vývoje názorů ruských lingvistů na systém větných členů a charakterizuje názory významných jazykovědců na výklad pojmu *synkretizmus*. Správně podotýká, že zmíněný pojem se poprvé objevuje v pracích L. Hjelmsleva na počátku 60. let minulého století, a shrnuje, jak je pojem *synkretizmus* chápán především v ruské lingvistické tradici. Za stěžejní považuje V. Slovák teorii ruské lingvistky V. V. Babajcevojové, jejíž definice synkretizmu je etalonem pro mnohé výzkumy v této oblasti ve druhé polovině 20. století.

O pojetí Babajcevojové opírá své bádání i on sám. Dále je zde věnována pozornost systému větných členů v ruském a českém jazyce. Autor předkládá diachronní i synchronní pohled na tento systém především v ruské lingvistice, přičemž zachází až do první poloviny 19. století a kriticky hodnotí přístup a přínos celé řady ruských lingvistů od F. I. Buslajeva a A. A. Potěbni až po současné vědce, např. I. N. Politovovou, M. A. Tichomirovovou aj. Neopomíná ani pohled českých (ale i slovenských – G. Baláž, L. Ďurovič, J. Svetlík aj.) lingvistů na nejednoznačné jevy v systému rozvíjejících větných členů a jejich vklad do zkoumání tohoto systému. Všimá si názorů J. Gebauera, F. Trávníčka, V. Šmilauera, R. Mrázka a řady dalších. V těchto oddílech své práce (a stejně tak v práci jako celku) V. Slovák bezesporu prokazuje výbornou orientaci v příslušné odborné literatuře, v názorové i terminologické různorodosti jednotlivých studií, zaujímá vlastní stanoviska, upozorňuje na problémy.

Třetí kapitola (*Větné členy jako funkčně sémantické kategorie se strukturou funkčně sémantického pole*) představuje autorův pokus o nový pohled na teorii větných členů, o provázání teorie gramatického synkretizmu s teorií funkčně sémantických polí. Zde autor vychází především z teorie funkčně sémantických kategorií ruského lingvisty A. V. Bondarka a dochází k závěru, že větné členy splňují kritéria funkčně sémantických kategorií a že odpovídají požadavkům na strukturu funkčně sémantického pole.

Ve čtvrté (*Hlavní větné členy*) a páté (*Rozvíjející větné členy*) kapitole jsou teoretické poznatky aplikovány na aktuální systém větných členů v ruštině a češtině. Ve čtvrté části se V. Slovák věnuje hlavním větným členům – podmětu a přísudku (predikátu). Shledává, že i ve vymezení hlavních větných členů panuje nejednotnost, a konstatuje, že ve své práci se bude držet tradičního dělení větných členů na hlavní a rozvíjející, přičemž za hlavní považuje ty, které se podílejí na utváření predikativnosti ve větě [SLOVÁK 2020, 53]. Autor zde podrobuje pečlivému zkoumání typy podmětu a poté typy predikátu, které se nacházejí na periferii těchto kategorií: podmět vyjádřený infinitivem, genitivem záporovým, genitivem partitivním a několikanásobný podmět vyjádřený hypotakticky a poté neshodný predikát vyjádřený imperativem, infinitivem, citoslovcem, tvarem *есmь* nevztahujícím se na 3. os. sg, slovesem s modálně věcným významem ve spojení s infinitivem. U každého typu V. Slovák přesvědčivě a výstižně dokládá, z jakých důvodů považuje daný typ podmětu, resp. predikátu, za synkretický. Pátá část práce je věnována větným členům rozvíjejícím – předmětu, příslovečnému určení a přívlastku a rovněž doplňku a subjektovému určení, které někteří lingvisté vyčleňují v systému větných členů jako samostatné větné členy. Autor opět nejprve danou problematiku důkladně nastudoval, prostudoval koncepcí mnoha ruských, českých i slovenských jazykovědců a z nich pak pro každý rozvíjející větný člen vybral definice, které sám odůvodněně považuje za nejuvýstižnější. Větné členy V. Slovák chápe nikoli jako uzavřené disjunktní množiny, ale jako vzájemně propojená pole s přechodnými jevy. Po obecném výkladu, v němž připomíná všechny diferenční

пříznaky daného větného členu, se u každého zaměřuje na jeho periferie, provádí detailní analýzu formálních i sémantických znaků každého rozvíjejícího větného členu, konfrontuje názory řady lingvistů, vyjadřuje svůj postoj k nim a zdůvodňuje ho a předkládá mnoho zajímavých zjištění.

Koncepce celé práce je velmi pečlivě promyšlená, propracovaná, jednotlivé kapitoly a podkapitoly jsou zpracovány důkladně, přehledně, za každou kapitolou následuje shrnutí, což je velmi užitečné. Obsah monografie je členěn velice podrobně, to napomáhá snadné orientaci v textu. Autor zpracoval náročné syntaktické téma protkané četnými a různorodými dílčími problémy, v jejichž chápání mezi jazykovědci nepanuje shoda. Autor i tyto dílčí problémy poctivě a všestranně analyzuje. Zaujímá vlastní stanoviska, která vždy opírá o přesvědčivé argumenty, a přináší řadu nových, cenných postřehů. Prokazuje výbornou orientaci v odborné literatuře i schopnost vybrat a utřídit všechny relevantní skutečnosti. Ačkoliv se může zdát, že problematika větných členů je v jazykovědě již důkladně a dostatečně zpracována, V. Slovák bezesporu našel nový, zpřesňující pohled na větné členy.

Celý výklad je precizní. Je zasvěcený, promyšlený, logicky uspořádaný, zevrubný, hutný, ale současně věcný, přehledný, jasný a srozumitelný. To jistě vypovídá nejen o autorových vlohách k vědecké práci, ale i o jeho vlohách pedagogických. Předkládaná monografie V. Slováka může být velmi dobře využita jako zdroj poznatků pro další bádání, pro komparativní studium ruštiny a češtiny i pro výuku syntaxe ruského jazyka na vysokých školách. Její odborný přínos lze tedy spatřovat jak v rovině teoretické, tak v rovině praktické.

Marta Vágnerová

Bibliografie:

SLOVÁK, V. (2020): *Synkretismus větných členů v ruštině a češtině*. Olomouc.

<https://doi.org/10.5817/NR2021-2-7>

Новая книга о русско-американских литературных и культурных контактах

ОСИПОВА, Э. Ф.: *Путешествие идей. Из истории культурных связей России и США*. СПб.: Нестор-История, 2019. 196 с. ISBN 978-5-4469-1588-0.

Читателю хорошо известны книги Э. Ф. Осиповой о «трансценденталистах» Г. Торо, Р. Эмерсоне, о Э. По, об американском романе XIX в. Новая монография Э. Ф. Осиповой основана на ее многолетних исследованиях в сфере литературы